

חלק ב': הרחבה בסוגיות נבחרות

בודדות, קטנות יחסית, שנקלעו לקשיי מימון, נסגרו או נמצאות בשלבי הקפאת הליכים וכינוס נכסים¹.

הפיטורים לא נעצרו בתעשיות הטכנולוגיה העילית, אלא התפשטו לחברות תעשייתיות בענפים שונים, למגזר הפיננסי ולתחומים נוספים. על פי נתוני איגוד תעשיות מוצרי הבנייה והצריכה פוטרו מאז ספטמבר בעשרות המפעלים הנמנים עם תעשיות אלה² כ-1,500 עובדים. בתעשיית הפלסטיק, שעיקר ייצורה ליצוא, פוטרו מתחילת שנת 2008 כ-400 עובדים. מבדיקת הנתונים של איגוד תעשיות המתכת והחשמל עולה כי מאז ספטמבר פוטרו עובדים ב-28 אחוזים מהמפעלים בענף, וכי מספר המפוטרים מגיע לכ-1,000. בענף היהלומים הפחיתו רוב החברות את מספר המועסקים ברביע האחרון של 2008 בשיעור של 25 אחוזים, ופיטרו מאות עובדים במפעלי הליטוש ובמשרדים. במגזר הפיננסי פוטרו עד כה כ-130 עובדים ממספר בתי השקעות; שלוש חברות לליסינג ולהשכרת רכבים פיטרו יחד כ-110 עובדים.

ההאטה בפעילות הכלכלית תחריף עוד יותר בעקבות הירידה בצריכה המקומית, שתפגע בענפי המסחר והשירותים. מסקר של איגוד לשכות המסחר עולה כי 29 אחוזים מחברות המסחר והשירותים צמצמו את היקף התעסוקה בשנת 2008 לעומת 2007; לשנת 2009 צופות 55 אחוזים מהחברות ירידה של מספר המועסקים, ורק 7 אחוזים מהן צופות עלייה. חברות ההובלה הגדולות במשק מתכוונות לפטר בתקופה הקרובה למעלה מ-1,000 עובדים, שהם כ-10-15 אחוזים מהמועסקים בענף. בדיקה של "כלכליסט" מגלה כי נבלמה הצמיחה בתעסוקה במשרדי

¹ ביניהן בית התוכנה "פרוקסי", שהעסיק כ-40 עובדים, חברת "נגבטק", שהעסיקה 147 עובדים, חברת האינטרנט "מרקדו סופטוור", שהעסיקה 48 עובדים, וחברת טכנולוגיית הסלולר "סקיי מובילמדיה", שהעסיקה 16 עובדים.

² המפעלים בתחומים פלסטיקה וגומי, נייר, קרטון ודפוס, רהיטים, חומרי בניין ומחצבות, קוסמטיקה, נעליים ועוד.

שוק העבודה הישראלי – תמונת מצב עדכנית

- מגמת האטה בביקוש לעובדים ניכרה עוד במחצית הראשונה של 2008, והתעצמה במחצית השנייה, במיוחד ברביע האחרון.
- ירידת הביקוש לעובדים הקיפה את כל ענפי המשק.
- החלו פיטורים בחברות שנפגעו ישירות מהמשבר – חברות מייצאות, רובן בענפי הטכנולוגיה העילית, חברות זרות ורב-לאומיות וחברות במגזר הפיננסי.
- עליית מספרם של המפוטרים האקדמאים הייתה חדה הרבה יותר מזו של הלא-אקדמאים.

ניתוח ההתפתחויות בשוק העבודה נשען בעיקר על נתוני התעסוקה והאבטלה הנגזרים מסקרי כוח האדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אשר מתפרסמים אחת לרביע פרסום נתונים אלה מפגר בחודשיים, כך שנתוני הרביע הרביעי של 2008 ייוודעו רק בסוף פברואר 2009. בתקופה של יציבות במחזור העסקים ניתן להשלים עם פיגור זה, אך כשחלה במחזור תפנית, אנו מעוניינים בתמונת מצב עדכנית לפני פרסום של נתוני הסטטיסטיקה הרשמית. תיבה זו מנסה לנתח את ההתפתחויות שהיו לאחרונה בשוק העבודה הישראלי באמצעות מדדים ממקורות שונים המקדימים את נתוני הלמ"ס.

הפיטורים במשק החלו לקבל תאוצה לאחר חג הסוכות. החברות הראשונות שהחליטו לצמצם את מצבת כוח האדם היו חברות בענפי הטכנולוגיה העילית, שפיטרו מאז כ-2,000 עובדים. אופיה המיוחד של העסקה בענפים אלו (חוזים אישיים, העסקה לתקופות קצרות של פרויקטים וכד') מאפשר גמישות רבה יחסית בניהול כוח האדם, והירידה המסתמנת בשכר עובדי הטכנולוגיה העילית יכולה לתמרץ החלפת עובדים ותיקים בחדשים, במטרה לצמצם עלויות. עם זאת פיטוריהם של עובדי טכנולוגיה עילית כרוכים בעלויות לחברה, פועל יוצא מהשכר הגבוה בענף.

לעת עתה, למרות הפיטורים, רוב החברות בענפים אלה ממשיכות בפעילותן העסקית ובגיוס כספים, ורק חברות

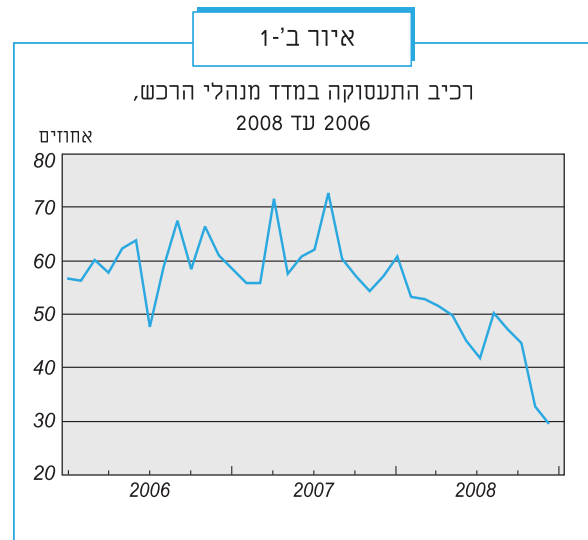
תחילה הוא ירד בעסקים קטנים ובינוניים, אולם מהרביע השלישי של 2008 נרשמה ירידה גם בחברות גדולות.

מדד נוסף לעוצמת הביקוש לעובדים במשק הוא **מדד הדרושים של חברת "מנפאואר"**, המבוסס על מודעות "דרושים" המתפרסמות בעיתונות הכתובה. על פי מדד זה נחלש הביקוש לעובדים במהלך 2008 לעומת השנה הקודמת, ובולטת התעצמות הירידה בחודשים האחרונים של השנה. ירידה זו הקיפה את כל הענפים, ללא יוצא מן הכלל, ובעקבותיה הביקוש השנתי ב-2008 היה הנמוך ביותר מאז 2004. מדד הביקוש לעובדי טכנולוגיה עילית ירד ב-2008 כולה ב-6.8 אחוזים, והגיע לרמתו הנמוכה ביותר מאז אמצע 2004. ירידה בביקוש לעובדים אלה החלה עוד בתחילת השנה, אך לא הייתה אחידה במהלכה, והיא קיבלה תאוצה בחודשים האחרונים. הביקוש ירד ברביע הראשון ב-2.5 אחוזים וברביע השני ב-6.3 אחוזים ביחס לרביעים המקבילים אשתקד; ברביע הרביעי נרשמה ירידה חדה של 14.1 אחוזים בהשוואה לרביע הרביעי של 2007.⁴

גם מספר הדרושים בלשכות התעסוקה הממשלתיות פחת בחודשים האחרונים של 2008. לאחר עליות חודשיות ממוצעות של 10.6 אחוזים ברביע הראשון ו-6.3 אחוזים

עורכי הדין הגדולים, כי חלקם אף החלו להתכווץ, וכי פיטורים נרחבים יותר צפויים בתחילת 2009.

גל הפיטורים במשק היה צפוי לנוכח המשבר הגלובלי המתמשך, שהחל כמשבר פיננסי, אך התפשט אל הפעילות הריאלית. סימנים לכך ניתן למצוא בנתוני הביקוש לעובדים. רכיב התעסוקה במדד **מנהלי הרכש** מאופיין במגמת האטה מאז חודש מאי, לאחר 21 חודשים רצופים של התרחבות³; שינוי הכיוון וההאטה בתעסוקה מיוחסים לירידה של הביקושים לתפוקה.

לוח ב'-1: מדד מנפאואר לביקוש לעובדים, כל תקופה לעומת מקבילתה אשתקד

הענף	ינואר- אוקטובר	ינואר- נובמבר	ינואר- דצמבר
בכלל המשק	-4.4	-5.1	-6.2
בתעשייה	-5.7	-6.7	-8.0
בבינוי	-14.1	-14.9	-15.9
במסחר	-3.6	-3.8	-5.0
בשירותי האירוח והאוכל	-1.8	-2.4	-3.8
בתחבורה, האחסנה והתקשורת	-2.0	-1.6	-2.5
בבנקאות, הפיננסים והביטוח	-2.9	-6.2	-9.6
בשירותים העסקיים	-4.1	-5.0	-6.1
בחינוך	-9.3	-11.5	-13.6
בבריאות ובסעד	-3.9	-3.5	-3.5
בשירותים הקהילתיים	-8.2	-8.2	-9.4

מנתוני **סקר המעסיקים** של משרד התמ"ת עולה שהביקוש לעובדים במגזר העסקי ללא בנייה וחקלאות, הנמדד במונחי משרות פנויות, ירד ברביע הרביעי של 2008 ירידה תלולה – ב-60 אחוזים לעומת הרביע הרביעי של 2007; זאת בהמשך לירידה של 29 אחוזים ברביע השלישי של 2008 ביחס לרביע המקביל אשתקד. מספר המשרות הפנויות ירד כבר ברביעים הראשון והשני של 2008, אך זאת בקצב מתון - כ-4 אחוזים ביחס לרביע הקודם. הירידה במספר המשרות שאוישו והעלייה במספר העובדים שנפלטו הפכו את מאזן התעסוקה (איושים בניכוי פליטות) ברביע הרביעי לשלילי, לראשונה מאז סוף שנת 2003. בדיקה של משרד התמ"ת לגבי השפעת גודל העסק על הביקוש לעובדים מעלה כי

⁴ הירידה הוצאה לקראת סוף 2008: בחודשים נובמבר ודצמבר היה הביקוש לעובדי טכנולוגיה עילית נמוך ב-16.2 ו-25.2 אחוזים, בהתאמה, מאשר בחודשים המקבילים אשתקד.

³ המדד בנוי כך שירידה אל מתחת ל-50 אחוזים משמעותה האטה.

לוח ב'-2: נתונים נבחרים מסקר התאחדות התעשיינים

4/08	3/08	2/08	1/08	4/07	3/07	
תחזית						
-12	-8.5	-4.5	-6	14	16	מאזן הנטו המשוקלל – התפוקה
-9	-3	0	0	7.5	10.5	מאזן הנטו – התעסוקה
	73	75	73	83	77	אחוז החברות שנתקלו בקשיים בגיוס עובדים מקצועיים
	18	17	19	10	15	אחוז החברות שלא חיפשו עובדים מקצועיים
	51	53	49	56	47	אחוז החברות שנתקלו בקשיים בגיוס עובדים לא-מקצועיים
	20	18	22	12	17	אחוז החברות שלא חיפשו עובדים לא-מקצועיים

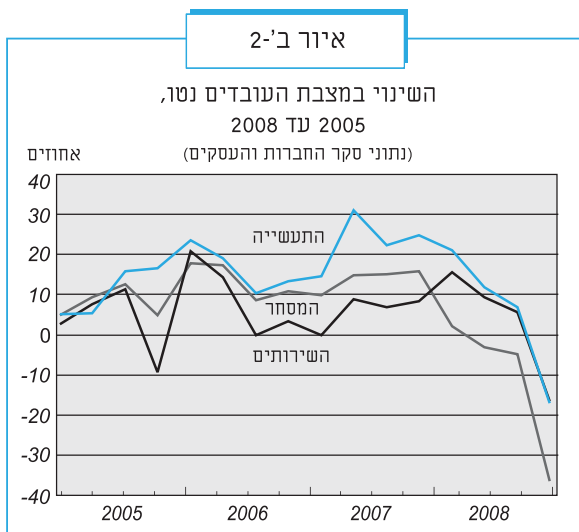
חדה, יחסית לאחוז החברות שפיטרו עובדים, וכי החל מהרביע השני מספר החברות שפיטרו עובדים עלה על מספר החברות שקלטו עובדים, כך שמאזן הנטו היה שלילי. גם בענפי המסחר והשירותים נרשמה ברביעים האחרונים ירידה של אחוז החברות שקלטו עובדים ביחס לאחוז החברות שפיטרו, וברביע הרביעי של 2008 מאזני הנטו היו גם בענפים אלה שליליים. יש לזכור שמאזני הנטו בסקר החברות מתייחסים למספר החברות ולא לגודלן, כך שלא ניתן לדעת על פיהם מה היה מאזן התעסוקה, המתבטא במספר עובדים.

בחינת מאזני הנטו של תת-ענפים בתעשייה ובשירותים מלמדת כי ברביע הרביעי של 2008 הם היו שליליים בחברות בכל רמות הטכנולוגיה. עוד עולה מסקר החברות

ברביע השלישי⁵ לעומת התקופות המקבילות אשתקד, ירד מספר הדרושים ירידה חדה – 35 אחוזים באוקטובר⁶ ו-5.9 אחוזים בנובמבר, ביחס לחודשים המקבילים אשתקד - בעיקר עקב הירידה בדרישה לעובדים מקצועיים בתעשייה, בבינוי ובחקלאות וכן לעובדים לא-מקצועיים.

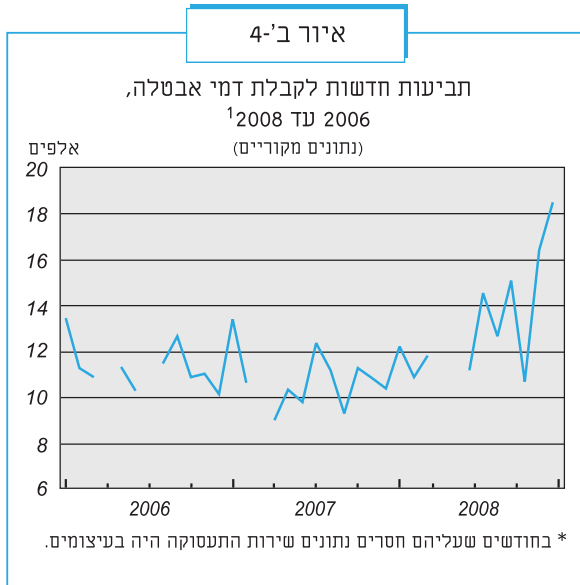
מקובל לחשוב כי בתקופות של מפנה במחזורי העסקים תגובת שוק העבודה מפגרת אחר השינויים בפעילות הריאלית; זאת בעיקר מפני העלויות הכרוכות בהליכי הפיטורין ולנוכח השקעות שנעשו בעבר בגיוס העובדים ובהכשרתם. מנתוני **סקר התאחדות התעשיינים** עולה כי הירידה בפעילות העסקית עצרה מייד את התרחבות התעסוקה בתעשייה במחצית הראשונה של 2008, וכי במחצית השנייה החלו המפעלים בפיטורי עובדים. זאת על פי מאזני הנטו של התפוקה והתעסוקה (שיעור החברות המדווחות על עלייה בניכוי שיעור החברות המדווחות על ירידה) בלוח ב'-2. עוד עולים מהלוח גידול של אחוז החברות שלא חיפשו עובדים וירידה של אחוז החברות שנתקלו בקשיים בגיוס עובדים בשנת 2008.

על פי **סקר החברות והעסקים** של בנק ישראל גדל מספר החברות המפטרות עובדים לעומת מספר החברות הקולטות בכל הענפים. איור ב'-2 מלמד כי החל מהרביע הראשון של 2008 ירד אחוז החברות שקלטו עובדים בתעשייה ירידה

⁵ בשל עיצומים אין נתונים של שירות התעסוקה לחודשים אפריל ומאי 2008.

⁶ הביקוש לעובדים באוקטובר היה נמוך במיוחד, מפני החגים שחלו בחודש זה: באוקטובר 2008 עבדו בלשכות התעסוקה 12 ימים בלבד, לעומת 19 ימי עבודה באוקטובר 2007.

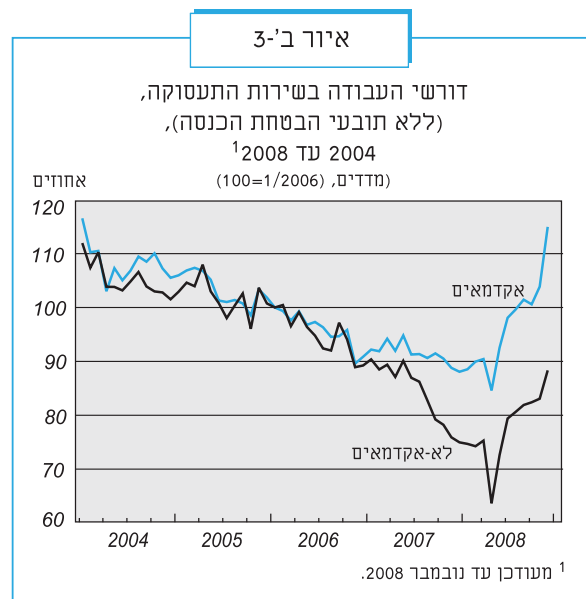
התעשייה, המסחר והשירותים, שאת היקפה קשה להעריך כעת. על סמך הנתונים המצרפיים בסקר המעסיקים של משרד התמ"ת לגבי קצב איוש המשרות ופליטת העובדים וציפיות המעסיקים לשינויים במצבת כוח האדם ניתן לצפות לירידה של 0.1 עד 0.7 אחוז במספר משרות השכיר במגזר העסקי ללא ענפי הבנייה והחקלאות ברביע הרביעי של 2008 ולירידה נוספת של 0.2 עד 0.8 אחוז ברביע הראשון של 2009. מדובר אפוא בירידה של מספר המועסקים בכ-18 אלף בשני רביעים אלה. (להסבר על שיטת בניית התחזית ראו ט' סוחוי וני' פרסמן, 2009, "מידע מקדים בציפיות המעסיקים", סדרת מאמרים לדיון של חטיבת המחקר בבנק ישראל).

פסק הבוררות על שכר הרופאים וההוצאה הציבורית

- ביישום מלא של פסק הבוררות, ההוצאה הציבורית תגדל במיליארד ש"ח (שליש אחוז מההוצאה בתקציב ללא אשראי) בהשוואה לתקציב 2008: כ-800 מיליוני ש"ח כתוצאה ישירה מהעלאת שכר הרופאים וכ-200 מיליונים כתוצאה מהוצאות בלתי קשורות להסכם, התלויות בשכר הממוצע במשק.
- העלאת שכר הרופאים בקופות החולים תמומן באמצעות הגדלת תקציב סל הבריאות, והעלאת שכר הרופאים בבתי החולים הממשלתיים תמומן באמצעות העלאת התעריף של יום אשפוז.

כי פחתו הקשיים בגיוס עובדים מקצועיים בכל הענפים, כך שבכולם, למעט ענף הבנייה, מגבלת העובדים המקצועיים חדלה להיות המגבלה האפקטיבית מצד ההיצע.

הפיטורים הנרחבים בחודשים האחרונים הביאו, על פי נתוני **שירות התעסוקה**, לעלייה ניכרת של מספר דורשי העבודה. איור ב'-3 מלמד כי עליית מספרם של דורשי העבודה האקדמאים הייתה חזקה הרבה יותר מזו של הלא-אקדמאים, ממצא התואם את ההתפתחויות של החודשים האחרונים בשוק העבודה.

עוד עולה מנתוני שירות התעסוקה כי מספר המפוטרים החדשים שנרשמו כדורשי עבודה (ללא תובעי הבטחת הכנסה) עלה עלייה חדה בחודשים האחרונים (איור ב'-4).

מהנתונים שנסקרו עולה כי התמתנות מסוימת בביקוש לעובדים ובקצב של קליטת עובדים חדשים הייתה ברוב הענפים עוד בתחילת שנת 2008, אך מגמה זו התעצמה במחציתה השנייה של השנה, ובמיוחד ברביע הרביעי. ירידת הביקוש לעובדים וגל הפיטורים של החודשים האחרונים ימצאו ביטוי בעליית שיעור האבטלה ברביע הרביעי של 2008 ובשנת 2009. ירידת הביקוש העולמי בכלל ולמוצרים הישראליים בפרט, יחד עם הצטמצמות הצריכה הפרטית המקומית, בעקבות הפגיעה בעושרו של הציבור ותחושת אי-הוודאות, המשתקפת בירידתו של מדד אמון הצרכנים, עלולות להביא לפליטת עובדים נוספים מענפי